

דתישכונע

בס"ד

פרשת כי תשא, תש"פ, מספר 1360

החוויה הדתית בסיכון כפו של הקב"ה

שלמה דוב רוזן

של הגנת משה מעוצמת החשיפה – וזאת על ידי הקב"ה בעצמו, שמסכך עליו בכפו – היא המטרה בהראיית הכבוד. אמנם, כאשר ההגנה תוסר תהיה גם ראייה מסוימת; זו ראיית העבר והבנתו, מה שעבר עליו,² "וְרָאִיתָ אֶת אַחֲרָי" (שמ' לג:כג).

חוויה דתית בתנועה והגנה, שמובנת רק למפרע
ישנן חוויות שמובנות קוגניטיבית רק למפרע. מה שיובן בהן הוא חוויית הקירבה שהייתה קודם, במצב נטול מודעות קוגניטיבית. החוויה מופיעה במודעות רק למפרע, במבט לאחור, בראיית אחורי הגוף. אך החוויה העיקרית אינה המצב המשני של זיכרון העבר, אלא המצב הראשיתי עצמו של חשיפה, שהתקיימה ללא מודעות לה. חוויה זו גם בלתי ניתנת להגדרה, כי אינה נתפסת במצב יציב ואחיד.

חשיפה לכבודו של ה' אינה יכולה להתבטא במצב סטטי ומוגדר, ולכן אומרים שלא ניתן "לראות" אותו. לא ניתן לאפיינה על-ידי 'ראייה', שהיא מצביעה על מצב סטטי, אלא באמצעות 'העברה', תנועה, ומצב של מפגש משתנה, שבו כל הזמן משהו קורה ומתהווה. ניתן להיחשף לרצף של העברה, תנועה שאינה ניתנת לפירוק למצבי תנוחה עצמאיים, תנועה כמשך רציף ואחיד.³ בחשיפה זו, הקב"ה בעצמו יגן על משה במצב התנוחה שלו ("וְנִצַּבְתָּ עַל הַצּוּר" שמ' לג:כא), כדי שיחווה את המפגש בתור העברה ולא ראייה, ויוכל לשאתו ולהישאר בחיים.

כיסויו של משה הוא חלק מהותי מהמפגש. חוויית האדם את בוראו במצב זה היא כפולה ומורכבת. האדם חווה את עוצם הקירבה לבוראו בתור אין-סוף, אך בה בעת הוא גם חווה את בוראו כמי שמגן עליו מעוצמות המפגש עם האין-סופיות, שבלעדיו גם הנדבך הראשון של עצם החשיפה לא היה מתאפשר.

אין זו רק חוויה מורכבת משני מרכיבים עצמאיים. הרי שכף ידו של בוראו (בתור משל) הוא חלק מאותו גוף שהחשיפה אליו עצומה מיכולתו לשאת. החוויה של חשיפה והגנה אמנם מורכבת, אך היא אחת. יש בה חוויית האינסופיות של הקב"ה,

חוויית הקירבה בסיכון כפו

אם אכן הובטח למשה לראות את "אחור" ה', תמוה הדבר שאירוע זה אינו מתואר בהמשך. מסופר שה' עבר על פניו, ובעוברו קרא את מידות הרחמים. לא כתוב שלאחר מכן ראה משה משהו נוסף.

שאלות מהותיות יותר נוגעות להעברת טוב ה' על פניו של משה. מה פשר העברה זו? ובנוסף, מה הקשר בינה לבין כיסויו של משה בכף ידו של ה'? כדי להראות את אחוריק אין צורך שתעבור על פניו של אדם. ואם אכן עוברים על פניו, ודאי שאין צורך שיכוסה דווקא על-ידי מי שממנו ביקש קירבה. אפשר להיעזר בכל דבר אחר למטרת כיסוי.

ראוי לעקוב אחר המסופר בפרשתנו (לג:יח-כג). משה רבנו ביקש לראות את כבודו של ה', והוא לא נענה בשלילה. אף לא נאמר לו בתחילה שיראה את אחורי ה'. מה שמסופר הוא, שה' ענה לו שיעביר את כל טובו על פניו, ומייד נאמר לו שלא יוכל לראות את פניו של ה'. במקום זה ה' ישימהו בנקרת הצור, וישכך עליו בכפו עד עברו. הווי אומר: כמענה לראיית כבודו, ה' יעביר כל טובו על פניו, ובה בעת יכסהו בכפו.

במילים אחרות: כמענה לבקשה לראות את כבוד ה', יזכה משה לחוויה שבה יעבור ה' על פניו, ויגן על משה ממנו עצמו, על ידי עצמו. העברה זו, תחת הגנת "כף יד" של ה', היא עצם החוויה עצמה. בסוף התיאור אמנם נאמר שה' יסיר את כפו, ומשה יראה את "אחור" ה', אך זה נאמר כתוספת נלווית לעיקר החוויה של העברת כבוד ה' על פניו של משה, כאשר משה מוגן בכף ידו של הקב"ה.

מדובר כאן בחוויה של הגנת אוהב מעוצמת החשיפה לאהובו, וזאת בעזרת כף ידו של האהוב עצמו. במו ידו הוא מגן על אוהבו, בידעו שעוצמת המפגש עמו תהיה מעבר ליכולת האהוב לשאת. זה טובו של בורא העולם: הזהירות מלערער את האוטונומיה האנושית ע"י התקרבות יתר, אלא היחשפות אליו רק כפי המידה שיוכל לשאת. חוויית ההטבה הזו היא ראיית כבוד ה', שהרי "כל מקום שאתה מוצא גבורתו של הקב"ה שם אתה מוצא ענוותנותו".¹

החוויה של הקירבה אינה בראיית "אחור" ה'. זו מוצגת כבדרך אגב, ובתיאור האירוע אינה מוזכרת כלל. אלא שעצם המעמד של העברה על פניו, במצב

* הרב ד"ר שלמה דוב רוזן, רב הקהילה ומנהל "יקר – ירושלים", וחוקר באוניברסיטה העברית.

1 בבלי, מגילה לא ע"א.

2 נקודה זו הובהרה לי מתגובתו של ד"ר צבי שמעון.

3 עיינו: Henry Bergson, *Creative Evolution*, trans. Arthur Mitchell (New York: Random House, 1944), p. 101; Henry Bergson, *Time and Free Will*, trans. F.L. Pogson (New York: Harper and Brothers, 1960), pp. 98-105.

מעבר לכך, יש במטפורה של "כף" אפיון נוסף על ההנגדה בין יד לפנים. כף שונה מיד בכך שאינה מסמלת שימוש עיצובי או כוחני, כפי שהיה במצרים (עיצובי: "אֶצְבַּע אֶל־הַיָּמִין הוּא", שמ' ח:טו), ועל היס (כוחני: "אֶת הַיָּד הַגְּדֹלָה", שמ' יד:לא). יש במטפורה של "כף" במקרא משום שימוש בידיים באופן לא פעלתני, אלא דרך נקיות, טהרה, הגנה והרגעה. ביחס לאדם הכף מסמלת נקיות וטהרה: "נְקִי כַפַּיִם וְיָדַי לְבָב" (תה' כד:ד), וביחס לקב"ה – הגנה והרגעה, "אֲחֹרֶיךָ וְקִדְמֶיךָ צִרְתָּנִי וְתִשָּׂת עָלַי כַּפְּיֶיךָ" (תה' קלט:ה).

פעילות הכף בעיצוב החוויה בהתאם להזדככות

האישיות

עם ישראל פגש במכות ובים את ידו של הקב"ה, אך בהר סיני את פניו.⁹ ספק אם הבינו ישראל בשעת מעשה, ואפילו לאחריו, את מהות ההתגלות שזכו אליה. בספר דברים יחדש להם משה: "פְּנִיִם בְּפָנִים דָּבַר ה' עִמָּכֶם" (דב' ה:ד). משה יישם לגביהם מטפורה שמופיעה דווקא בקשר אליו,¹⁰ ובכך הוא יחדש להם שמערכת היחסים שזכו לה עם בוראם אינה שונה מהותית ממה שזכה הוא אליה. השוני טמון בכך שאופן קבלתם אותה היה בהכרח מרוסן ומעורפל, עד כדי חוויית פחד ואימה. היה זה בהתאם לרמתם; כדי לאפשר להם קיום הייתה הכף זקוקה לטשטש את הפנים עד כדי צמצום לחוויית דין.

הווי אומר, כפי הזדככות האדם הוא מסוגל לחוות את הקירבה של ההתגלות שאליה הוא זוכה. הוא מסוגל לחוות בזמן ההעברה על פניו את הקירבה בכיסויה ברחמים על-ידי בוראו המתגלה אליו (הגם שחווייתו זו בלתי מושגת קוגניטיבית בזמן אמת). שוני זה מקביל לשוני בין נבואתו של משה, שהייתה באספקלריה מאירה ובערנות, להתגלויות שחוו שאר הנביאים בשינה ובערפול.

ההגנה על משה בעת ההתגלות באה לידי ביטוי בכך שהחוויה אינה עוברת הפשטה קוגניטיבית בזמן אמת. זוהי חוויה אמונית, שניתנת להגדרה תאולוגית רק למפרע, אך סגולתה של החוויה אינה בפרשנותה לאחר מעשה, בראיית "אחורי" ה' המובנת קוגניטיבית. סגולתה בחוויית תנועת ההתהוות המשתנה עצמה, שבהכרח אינה ניתנת להמשגה בשעתה, כאשר האדם מכוסה, ובכך נשארת גם אחר-כך בטוהרת החווייתית.

הדף השבועי מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע, ומופיע גם באתר המידע של אוניברסיטת בר-אילן בכתובת:

<http://www1.biu.ac.il/parasha2>

כתובת דוא"ל של הדף: dafshv@mail.biu.ac.il

ניתן לפנות לכתובת זו ולקבל את הדף מדי שבוע בדוא"ל.

[f](#) הדף השבועי - אוניברסיטת בר אילן

יש לשמור על קדושת העלון

עורך: ד"ר צבי שמעון
עורכת לשון: רחל הכהן שיף

9 השוו: מכילתא דרבי ישמעאל, בשלח, מסכתא ב, פרק ו; יתרו, בחודש, פרק ה.
10 שמות לג:יא.

מעורבת עם קירבה שמובעת דרך הגנתו של הבורא על האדם מעצם המפגש העצום איתו בעצמו. עוצמתיות זו באה לידי ביטוי במפגש הסופי עם האינסופיות, ודרך הגנה זו האדם חווה את בוראו האינסופי בתור מרחם ומגן, וקרוב אליו, אך עדיין אינסופי. הווי אומר, "וְחַנְתִּי אֶת אֲשֶׁר אֲחֹן וְרַחַמְתִּי אֶת אֲשֶׁר אֲרַחֵם" (שמ' לג:ט). זה מה שמתואר בהמשך; ה' עובר על פניו של משה, ובעוברו הוא קורא את מידות הרחמים.

משמעות המטפורות: "סיכוך" ו"כף"

מילה מרכזית בתיאור ההתגלות, המסמלת קירבה והגנה, היא המילה "וְשִׁכַּחְתִּי" (שמ' לג:כב). כמובן שהאות ש' מחליפה את האות ס', ומשמעות המילה היא כמשמעות המילה "סיכך".⁴ ואכן, זהו אחד הפירושים של הסכך בסוכה: הגנתו של ה' על האדם, על פי הפסוק בישעיהו: "וְסִכַּח תְּהִיָּה לְצַל יוֹמָם מִחַרְב" (ד:ו). יתר על כן, כאשר המילה מתפרשת בהקשר של מצוות הישיבה בסוכה, היא מבארת את אופיו של הסכך כמספק הגנה חלקית מפני חשיפה לתנאי הטבע.⁶

מצב מורכב זה משקף באופן אמין את משמעות המילה גם בהקשר שלנו. המטרה איננה שמשה לא יחווה את ההעברה על פניו בשל הסיכוך. להפך, כל מטרת ההעברה היא שתהיה מורגשת, אך באופן מעודן ומוגן. הסיכוך מספק פילטר לחוויית הקירבה עצמה, ובכך הוא גם נוטל חלק בהבניית החוויה.

כך ניתן להבין גם את הסכך במצוות סוכה, כמגן חלקי מאיתני הטבע, שהם עצמם ביטוי רחב ועוצמתי של מי שציווה על הישיבה בסוכה כהגנה מפניהם. בהיותו מגן כפילטר, הסכך מזכיר ענן, וזהו תפקידו; שנזכור שהקב"ה הגן עלינו בענני כבודו.⁷ וכך, בקיום המצווה, הקב"ה עצמו מגן על המקיים את מצוותו, בסיכוך מאותם איתני טבע, אשר גם דרכם, כאמור, הבורא נחשף לברואיו.

כאן בפרשתנו, הקב"ה מתגלה כמגן על משה מפני חשיפה שלמה אליו, כמו מאחורי ענן,⁸ ומשה חווה את חוויית הקירבה לקב"ה בכפילות זו. מורכבות זו היא התגלות כבודו של ה' על-ידי העברת כל טובו. הכיסוי ההגנתי מתאפיין, בין השאר, בכך שהאדם אינו חווה את החשיפה בזמן אמת באופן מודע. הוא 'רואה' רק למפרע את מה שחווה במצב מוגן ממודעותו.

ואכן, ההגנה מהחשיפה נעשית על-ידי "כפו" של הקב"ה (כמשל, כמובן). מהי כף, ובמה היא שונה מפנים? ידיים ופנים מופיעים יחד לרוב, הן באומנות, והן במטפורות תנ"כיות. זאת משום שבעיקר דרך שני חלקי גוף אלה האדם מתבטא בעולם. הוא מתגלה לאחרים בפניו, ובידיו הוא פועל על סביבתו. המפגש מסומל בפנים, אך העיצוב של תנאי החשיפה של האדם מסומל בפעולת כפיים.

4 ראב"ע הארוך על אתר.

5 בבלי, סוכה ב ע"א.

6 שם כב ע"ב; תלמוד ירושלמי, סוכה, פרק ב, הלכה ג.

7 בבלי, סוכה יא ע"ב.

8 ראב"ע הארוך והקצר לשמ' לג:כב.